

ABDÜLHAK ŞİNASI HİSAR'IN *FAHİM BEY VE BİZ* ADLI ROMANINDAKİ ANLATIM TEKNİĞİ VE BU TEKNİĞİN İŞLEVİ

Pelin ASLAN

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Abdülhak Şinasi Hisar'ın Fahim Bey ve Biz adlı romanını Gerard Genette'nin Narrative Discourse adlı eseri temel olmak üzere anlatıbilimle ilgili son yıllarda çıkan bazı makaleler doğrultusunda anlatıbilimsel açıdan incelemektir.

Özetin geniş yer tuttuğu, çok az sayıda sahneden oluşan ve sık sık zaman atlamalarının yapıldığı Fahim Bey ve Biz geleneksel bir anlatıdır. Anlatı nakiller silsilesi şeklinde iler, çeşitli kişilerin Fahim Bey hakkında söylediklerini anlatıcı kendi süzgecinden geçirerek okura aktarır. Anlatıda anlatıcının sesi sabit kalır; ancak olayları gören kişiler sürekli değişir. Hikaye ilerledikçe anlatıcının anlatı boyunca sadece gözlemleyen ve dinlediklerini aktaran değil, aynı zamanda anlatılan da olduğu görülür. Sonuçta, metinde kullanılan anlatım tekniği ve stratejileri sayesinde anlatılanın sadece Fahim Bey değil; belki de daha ağırlıklı olarak anlatıcının kendisi olduğu saptanır. Fahim Bey ve Biz anlatısının temel özelliklerini belirleyecek bu çalışma, bu tarz bir anlatım tekniğinin işlevini vurgulayacaktır.

Anahtar Kelimeler

Anlatıcı, ses, odaklanma, iç hikâye, sahne, genelleme, duraklama, okur.

Giriş

Abdülhak Şinasi Hisar'ın *Fahim Bey ve Biz* adlı romanı 22 başlık altında anlatılan bölümlerden oluşur. Birinci tekil şahıs anlatıcı, Fahim Bey'in ölümüyle ilgili gazete ilanını gördükten sonra Fahim Bey'in mazisini hatırlar. Anlatıcı, okura babasının ve Fahim Bey'i tanıyan çeşitli kişilerin aktardıklarından ve kendisinin Fahim Bey ile yaşadığı anılarından yola çıkarak Fahim Bey'i anlatır. Bazen de Fahim Bey'i anlatmayı asgari

---

* Öğretim Görevlisi, Bahçeşehir Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Genel Eğitim Bilimi Bölümü / pelinaslan@yahoo.com

düzeve indirir, onun yerine birtakım konularda kendi kişisel görüşlerini aktarır. Anlatıda bol miktarda özetleme tekniği ve zaman atlamaları kullanılır, az sayıda sahneye yer verilir. Bu çalışmada *Fahim Bey ve Biz*'deki anlatım tekniğinin temel özellikleri Gerard Genette'nin *Narrative Discourse*¹ adlı eseri başta olmak üzere anlatıbilimle ilgili son yıllarda çıkan bazı makaleler doğrultusunda incelenecektir. Anlatı ilerledikçe kullanılan anlatım tekniği sayesinde anlatıcının sadece Fahim Bey'i değil; belki de daha ağırlıklı olarak kendisini anlattığı görülecektir. Çalışmada anlatıbilim terimlerinin çokluğunun karışıklığa yol açmaması ve metnin yapısının daha iyi anlaşılması için çeşitli alt başlıklar kullanılacaktır. Öncelikle anlatının daha iyi kavranabilmesi için anlatı düzeyleri ve bunlar arasındaki ilişkilere değinilecektir. Bu düzeyler içinde yer alan çok sayıda meta anlatıların işlevi vurgulandıktan sonra, anlatı düzeylerinde anlatıcının konumu saptanacaktır. Anlatıdaki tekrarların işlevine bakılarak, anlatıcının anlatıyla ve okuruyla kurduğu ilişki incelenecektir. Kullandığı teknik sayesinde yazarın, metin içinde kendini temsil eden anlatıcıyı ve kendi dünya görüşünü Fahim Bey'den daha ayrıntılı anlattığı sonucuna varılacaktır.

Anlatı Düzeyleri ve Bunlar Arasındaki İlişkiler

Fahim Bey ve Biz'deki anlatı düzeylerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. *anlatı*: Anlatıcının, Fahim Bey'in ölümüyle ilgili gazete ilanını görmesi üzerine düşüncelerini anlatmaya başlaması. Bu anlatı, aynı zamanda Genette'nin hikâyeyi söyleme anı dediği, anlatının şimdisi (first narrative) dir.

2. *anlatı*: Anlatıcının babasının ve Fahim Bey'i tanıyan çeşitli çevrelerden (ilim ve kültür çevresinden insanlar, iş hayatında temas kurduğu insanlar, anlatıcının enişte ve halası, komşu kadınlar, Fahim Bey'in bir akrabası vb.) kişilerin anlattıklarının aktarılması.

3. *anlatı*: Anlatıcının kendisinin Fahim Bey'i anlatması.

4. *anlatı*: Anlatıcının çeşitli konularla (ölüm, ihtiyarlık, gençlik, fanilik, zaman vb.) ilgili kendi görüşlerini anlatması.

¹ Gerard Genette, *Narrative Discourse*, Cornell University Press, New York 1983.

Genette'nin anlatı düzeyleriyle ilgili saptadığı 2 anlatı düzeyi *Fahim Bey ve Biz*'de vardır: 1. anlatı Genette'nin sözünü ettiği temel düzeyde (diegetic narrative), anlatının şimdindedir; 2.-3.-4. anlatılar ise meta düzeyde gerçekleşen (metadiegetic narrative) ve temel düzeyde söylenenleri desteklemek, örneklemek veya açıklamak gibi amaçları olan iç hikâyelerden oluşur. *Fahim Bey ve Biz* meta anlatılarla örülüdür, temel anlatısı bu meta anlatılara oranla oldukça zayıf kalmıştır. Anlatıyı bir daireye benzetebiliriz: Bir nokta halinde bugünde başlar, geçmişe dönerek geçmiş zamanlı meta anlatılarıyla bugünde başladığı noktaya kadar gelir ve daireyi kapatır. Başlangıç ve bitiş noktası dışında bir geriye dönüş anlatısıdır. Genette'nin zamansal düzenleme (order) açısından geriye dönüşlerden oluşmuş (analepsis) dediği anlatılardan biridir.

Anlatıda, ilk bakışta amaç, okura birbirinden farklı Fahim Bey porteleri çizmek ve aslında kimsenin kimseyi dışarıdan bakarak tanıyamayacağını, onu tam anlamıyla anlayamayacağını göstermektir. Anlatılan hikâyeler okura bunu kanıtlar: Herkesin Fahim Bey hakkında fikirleri farklıdır. Meta anlatıları okura yine birinci tekil şahıs ve karakter olan anlatıcı aktarır. Anlatan kişinin sesi (voice), metinde hep aynıdır; sadece sürekli olarak olayları gören gözler (focalization) değişir. Bu nedenle Genette'nin işaret ettiği olay, anlatılan meta düzeydeki iç hikâyelerin temel düzeydeki ana hikâye içinde eritilmesi (reduced metadiegetic/pseudo-diegetic) *Fahim Bey ve Biz*'de geniş yer tutar. Temel anlatıda okura bu iç hikâyeleri aktaran bir anlatıcı vardır. Anlatıcı iç hikâyeleri temel anlatıymış gibi sunar. Anlatıcı babasının anlattıklarını okura “Babam Fahim Bey için bunları bunları dedi demek yerine” babayı devre dışı bırakarak babanın anlattıklarını “mış”kipini kullanarak kendisi anlatır. “Babamın anlattıklarına göre, zavallı Fahim Bey meğer henüz doğarken de, kendisine takılan isimle bir yanlışlığın kurbanı olmuş.” (s.98)² gibi. Aynı yöntemden halasından, komşu kadınlardan ve Fahim Bey'in dosyalarını ele geçiren akrabasından duyduklarını aktarırken de yararlanır. Fahim Bey'in rüyası için de “Bunlar ilk önce Fahim Bey'in Saffet Hanım'a anlattıklarından ve onun bize gelen hanımların naklettiklerinden ve bunların halam ve aneme söylediklerinden ve benim bunlardan duyup çıkardığım ahkamları bilhassa Fahim Bey'e irad ettiğim suallere aldığım cevaplardan” (s.151)

² Romandan yapılan tüm alıntıların sayfa numarası parantez içinde verilecektir. Alıntılar için bakınız: Abdülhak Şinasi Hisar, *Fahim Bey ve Biz*, İstanbul 1966.

diyerek anlattığı rüyayı bütün bu saydığı kişiler “şöyle dedi ... böyle dedi” demek yerine, onları anlatının dışında bırakır. Meta anlatıyı kendi anlatısı içerisinde eritir.

Görülüyor ki, *Fahim Bey ve Biz*'de kulaktan kulağa nakiller yoluyla anlatıcıya kadar gelen meta anlatılar, anlatının büyük bir kısmında onları ilk duyan ya da gören kişilerin değil anlatıcının ağzından aktarılır.

Meta Anlatıların İşlevi

Meta düzeyde anlatılan tüm hikâyelerin anlatılma sebebi ilk bakışta görüldüğü gibi değildir. Eğer hikâye son kısımlar olmadan bitseydi yani okur Fahim Bey'i farklı bakış açılarından görseydi kafasında yarı deli, hayalperest, nazik ve kimi zaman da komik bir adam resmi oluşurdu. Dışarıdan bakarak Fahim Bey'i tam anlamıyla tanıyamayacağını kavrardı. Ama hikâye bambaşka bir sonla noktalanır, okur anlatıcının Fahim Bey'i anlatmanın dışında başka bir derdi olduğunu anlar. Okur, anlatıcının denemeyi andıran kısımlarda anlattığı Fahim Bey'le kendi yaşamını örtüştürdüğü anlatılarda olaylara ve Fahim Bey'e bambaşka bir yorum getirdiğini görür. Mesela Fahim Bey'in seneler boyu hep aynı kıyafetlerle görünmesinin aslında onun züppeliğinden de komikliğinden de kaynaklanmadığını anlar. Anlatıcı, üzerindeki eski elbiseleriyle Fahim Bey üzerinden akıp giden ve her güzelliği silen zamanı anlatır. Geçmişin mutlaklaştırılmasının mümkün olmadığını ve unutulup gitmeye mahkum olduğunu gösterir. Geçmiş güzel zamanların timsali haline gelen Fahim Bey'in hakikat karşısında hayali yüceltmesi, okura fani dünyayla ve acımasız zamanla baş etmenin yegane yolu olarak sunulur.

Bütün meta anlatılar, Fahim Bey'in yaşamından kesit sunan iç hikâyeler, aslında anlatıcının hayata ve zamana karşı duyduğu sızıyı anlatması için birer araç haline gelmiştir. Neredeyse Fahim Bey'i anlatmayı bıraktığı deneme tarzındaki anlatıları, anlatıcının bu hikâyeyi anlatmasının çeşitli gayeleri olduğunu gösterir. Genette'nin anlatıcının işlevleri (functions of narrator) başlığı altında sıraladığı işlevlerinden bazılarını çok açık bir şekilde *Fahim Bey ve Biz*'de görmemiz mümkündür: ideolojik işlev (ideological function) ve belgeleyici işlev (testimonial function). Anlatıcı okura aslında Fahim Bey'inkini değil kendi dünya görüşünü anlatmıştır. Şimdiki zamanların yıkıcılığının ve geleceğin belirsizliği karşısında geçmiş güzelliklerin değerinin anlaşılmasının altını çizer. Anlatı içinde toplumsal

olaylara herhangi bir açık gönderme yapılmamakla beraber Fahim Bey'in Osmanlı'nın henüz bozulmamış zamanlarını temsil ettiği çok açıktır. Fahim Bey musikinin, güzel sözlerin, dürüstlüğü ve kibarlığın önemli sayıldığı zamanları görmüş, artık bunların hiçbir önemi kalmamışken o hâlâ o geçmişte yaşamaya devam etmiştir. Eskiyi/Osmanlıyı yıkmak için yola çıkan Cumhuriyet Türkiye'sine uyum sağlayamamıştır. Kendi geçmiş dünyasında o dünyanın kıyafetleri, dünya görüşü ve hayalleriyle avunmaktadır. Anlatıcı böyle bir karakter yaratarak o günün Türkiye'sini eleştirir. Meta anlatılar sayesinde kendi ideolojisini yansıtmış ve anlatıya ideolojik bir işlev yüklemiştir.

Deneme şeklinde olan bu kısımlarda anlatıcının iletişim işlevi (communication function) de açık bir şekilde görülür. Anlatının başından beri bir dinleciyi kitlesine zaten seslenen anlatıcı artık kendisinin hikâyesinin baş karakteri gibi davrandığı kısımlarda okurla diyalogu hiç bırakmaz. Okura kimi zaman "biz" kimi zaman da "siz" diye seslenerek onu kendi macerasına ortak etmek ister. Okurun da kendisinin ulaştığı sonuca ulaşmasını sağlamaya çalışır. Okurdan zamanın, ilerleyen her anın insan hayatından neleri götürdüğünü kavramasını bekler. Sorularıyla, sürekli hitaplarıyla okurunun dikkatini hep canlı tutmaya uğraşır ve hikâyedeki trajediyi tıpkı kendisi gibi okurun da anlamasını ister. Bu hikâyenin aslında "hepimizin" hikâyesi olduğunun altını çizer. İşte meta düzeyde anlatılan bütün hikâyelerin işlevi anlatıcının vermek istediği mesajları vurgulamaktır.

Anlatılarda Anlatıcının Konumu

Genette, bir anlatıda hikâyeye dahil olmayan, onu sadece dışarıdan anlatan anlatıcı (heterodiegetic narrator) ya da hikâyenin içinde önemli veya önemsiz bir karakter olan anlatıcı (homodiegetic narrator) olabileceğini söyler. *Fahim Bey ve Biz*'deki anlatıcı, hem Fahim Bey hakkında duyduklarını okura aktaran bir anlatıcı, hem de Fahim Bey'i tanıyan, onunla ölümüne kadar çeşitli zamanlarda görüşen, olayların içinde yer alan bir karakterdir. İlk başlarda gözlemci ve aktarıcı konumda olan anlatıcı, giderek anlatı kahramanı olan Fahim Bey'i silikleştirdiği bölümlerde anlatan benden (the narrating I) anlatılan ben (the narrated I) konumuna geçmiştir. Fahim Bey'i kendi değişen dünya görüşünü, yaşıyla birlikte edindiği felsefesini anlatmak için bir araca indirgeyerek hikâyenin kahramanı

ünvanını ondan almıştır. Önemli bir karakter durumundayken kahramanlığa (hero) yükselmiş, anlatıda Genette'nin işaret ettiği kendi otobiyografisini anlatan anlatıcı (autodiegetic narrator) haline gelmiştir. Okur, baş karakter Fahim Bey'i hep başkalarından dinlemiş, asla onun iç dünyasına nüfuz edememişken, ona hep dışarıdan bakmışken, anlatıcının kendi ruhsal ve fikrî gelişimini tüm açıklığıyla görür. *Fahim Bey ve Biz*, Genette'nin kahraman/anlatıcı (hero/narrator) saptamasına çok iyi bir örnektir. Anlatının sonunda okur, hikâyenin baş kahramanının ona en başından beri bu hikâyeyi anlatan anlatıcı olduğunu anlar. Okur, Fahim Bey'in aracılığıyla anlatıcının otobiyografik anlatısına tanık olmuş, onun zaman içindeki tecrübelerini nasıl yorumladığının ve yaşlı ilerledikçe hayat karşısında kendini nasıl konumlandığına hikâyesini okumuştur.

Genette'nin anlatı süresi (duration) ile ilgili tespitleri de *Fahim Bey ve Biz*'de anlatıcının Fahim Bey kadar önemli bir karakter olduğunu destekler. *Fahim Bey ve Biz* anlatı süresi açısından geleneksel bir anlatıdır; anlatının neredeyse tamamı aktarılanların özetlenmesinden ve bunların çeşitli kısa sahnelerle örneklenmesinden ibarettir. Anlatı, özetleme (summary) ve sahneleme (scene) şeklinde ilerler. Anlatıda çok sık olarak duraklamalar (pause) da görülür; anlatıcı hikâyeyi durdurarak çeşitli konularda görüş bildirir. Ancak anlatıdaki duraklamalar aslında tam olarak Genette'nin bahsettiği, hikâyeden alakasız duraklamalar değildir; çünkü anlatıcı da bir karakterdir ve okur anlatıcının en az Fahim Bey kadar önemli bir karakter olduğunu, hatta asıl takip ettiği hikâyenin Fahim Bey'in değil, anlatıcının hikâyesi olduğunu sezer. Anlatıcının amacı okura Fahim Bey kadar kendini de anlatmaktır. Fahim Bey'in iç dünyasını okura göstermektense, özetlemeyi seçen anlatıcı kendi iç dünyasını sergilemekten kaçınmaz.

Özellikle “Yaşlanan İhtiyarlayan Adam”, “Fahim Bey'in Son Zamanları ve Hakkında Son Hislerim”, “Her Şeye Rağmen Gönülleri Şadeden Hayat”, “Bir Gün Olur” başlıklı meta anlatılarda uzun duraklamalar görülür. Bu bölümlerde Fahim Bey çok siliktir; ona sadece birkaç satırda değinilir. Giderek yaşlanan, kendi hayal dünyasında yaşayan, geçmiş güzel zamanların temsili Fahim Bey'in kendisinde uyandırdığı hislerden yola çıkarak anlatıcı kendi iç dünyasını anlatmaya başlar. Her şeyin zamana yenik düşmesinden, şimdiki zamanın geçmişin tüm güzelliklerini harap ettiğinden bahseder. Yaşının ilerlemesiyle birlikte dünyanın ne

kadar geçici olduğunu anlar, tek gerçeğin ölüm olduğunu kavrar. Zamanın yıpratıcılığına karşı hayallere sığınmanın, geçmiş güzel anları mutlaklaştırarak şimdiye direnmenin ne kadar anlaşılır bir şey olduğunu anlatır. Yani anlatıcı kendi fikirlerini vermek için Fahim Bey'i örnek olarak kullanır hale gelir. Fahim Bey üzerinden kendi öyküsünü anlatır, okura kendisinin bu anlatının aynı zamanda baş kahramanı olduğunu da gösterir.

Anlatıdaki Tekrarlar

Genette, bir anlatıyı anlatımdaki tekrarlar (frequency) açısından da inceler. *Fahim Bey ve Biz*'e bu açıdan baktığımızda, genelleme yapma, çok kere olanı bir kere söyleme (iterative) çok sık görülür. Anlatı bu yönden de geleneksel anlatı özelliği gösterir. Anlatının genelinde “ne oldudan (singulative)” çok daha fazla olarak “ne olurdu (iterative)” anlatılmıştır. Ancak, anlatıcı okura kendi şahit oldukları dışında duyduklarını aktardığından *Fahim Bey ve Biz*'de “ne olurdu”lar “ne olurmuş”a dönüşmüştür. Zaman göstergeleri, anlatılanların ne zaman başlayıp ne zaman bittiği, ne sıklıkta gerçekleştiği, ne kadar sürdüğü gibi noktalar hep belirsiz bırakılmıştır.³ Çok az sayıdaki bir kere olanı bir kerede anlatan sahneler genel olanı örneklemek için kullanılmıştır. Örneğin, “Babam da o zamanlarda Pangaltı'da oturduğu eve dönmeden, bazı akşamlar, Galatasaray'ın karşısındaki bir binanın birinci katında bulunan bir lokantaya bir iki kadeh rakı içmeye giderdi.” (s. 62). “... benim arada sırada ... olurdu. ... Bu akşamlar, onu yerinde görürsem ... adetimiz veçhile tebessüm ederek yanına giderdim. ... Beni görür görmez o da gülümseyerek: Vay gel!... diye karşılardı.” (s. 63) gibi ifadelerle genellemeler yapan, çok kere olanı bir kerede toplu ifade eden anlatıcı, bu anlatımın hemen ardından bir kere olanı söyler: “İşte böyle bir akşam babamın yanına çıkınca orta yapılı, orta yaşlı ... insana pek ciddi olmak hissini veren birisini onun ısrarlarına rağmen oturmuyarak gitmeye hazırlandığını gördüm. Babam ... bizi birbirimize tanıştırdı.” Buradaki asıl olay, hikâyede ne olduğu, anlatıcının Fahim Bey'le tanışmasıdır.

Tüm bu örnekler gösteriyor ki anlatı bir genellemeler yığınidır, “bir kez olan” olaylara çok seyrek yer verilmiştir ve bunların da ne zaman ger-

³ Aynı noktaya Süha Oğuzertem de değinir: Süha Oğuzertem, “Modern Edebiyat ve Abdülhak Şinasi Hisar'ın Sözlü Yazı Serüveni”, *Defter*, sayı 18, İstanbul Ocak-Haziran 1992, s. 120-121.

çekleştığı sorusu çoğu kez yanıtsız bırakılmıştır. Hemen hemen diyalogsuz sahnelerle Fahim Bey'in çeşitli kesimlerce nasıl algılandığı örneklenmiştir. Anlatıcının asıl derdi Fahim Bey'i anlatmak olmadığından onu bir baş karakter gibi ele alıp çeşitli sahneler aracılığıyla okura iyice tanıtmak yerine Fahim Bey'i özetlemeler ve genellemelerle anlatması, yine hikâyenin baş karakterinin Fahim Bey'den daha çok anlatıcının kendisi olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Anlatıcı ile Anlatı Arasındaki İlişki

Genette bir anlatıyı anlatıcının durumu (mood) yani bir anlatıda anlatıcının ne kadar bilgi verdiği, hikâyeyi ne mesafeden (distance) ve hangi noktadan bakarak anlattığı (perspective) açısından da inceler. *Fahim Bey ve Biz* mimetik bir girişle başlar; bir gazete ilanından yapılan alıntı okura sunulur: "Bir gün gazetelerde, " 'Hazin bir vefat' başlığı altında kısa bir fıkra çıktı: 'Bursa Eşrafından ... Ahmet Fahim Bey eceli mevudiyle vefat etmiştir. ...' (s. 57). İlanın bir gün sonrasındaki gazete yazısını da aynen alıntılayan anlatıcı, okuru görsel bir malzemeyle baş başa bırakmak, olayı yaşatmak için aracısız, doğrudan bilgi vermiş, mimetik olmaya çalışmıştır. Mimesise yaklaştığından anlatımı daha az mesafeli (less distant) bir anlatı olarak değerlendirilebilir.

Bu mimesise yakın kısa girişten sonra anlatı, söylem (diegesis) şeklinde ilerler. Anlatıcı okura babasından, eniştesinden, halasından, komşu kadınlardan, iş dünyasındaki çeşitli kişilerden, ilim ve kültür çevrelerinden duyduğu olay, durum ve izlenimleri aktarır. Böylece daha mesafeli (more distant) bir anlatıya kayar. Okur, olayları görmez; nakiller silsilesi şeklinde anlatıcının kulağına kadar gelen ve onun süzgecinden geçerek kendisine iletilenlerle yetinmek zorunda kalır. Anlatıcının Fahim Bey'le kendi anılarını aktardığı ve okura çeşitli sahneler gösterdiği bölümlerde tekrar daha az mesafeli bir anlatım sergilenir. Anlatının geneline bakıldığında karakterlerin sözlerinin sık sık doğrudan verilmesi (reported speech) gösterme (mimesis) tekniğine ve az mesafeli bir anlatıya işaret etmektedir.

Gösterme tekniği sayesinde Fahim Bey hakkında görüş bildiren kişilerin konuşmalarına sık sık tanık oluruz. Ancak bu kişiler birbirlerinde bağımsız olarak konuşurlar; onları diyalog içinde görmeyiz. Diyalog eksikliği yüzünden doğrudan verilen karakter konuşmaları dramatik etki

yaratmaktan uzaktır. Anlatıcı dramatik etkiyi kendisini anlattığı bölümlerde sağlar. Diyalogsuz kurgusu, anlatıcının dramatik etkiyi kendi üzerinden oluşturması hikâyesinin Fahim Bey kadar anlatıcının hikâyesi olduğunu bir kez daha gösterir.

Genette'nin anlatıcının bilgisinin miktarıyla (amount of knowledge) ilgili değerlendirmeleri açısından *Fahim Bey ve Biz*'e bakıldığında, anlatıcının görüp duydukları dışında hemen hemen hiç bilgi vermediği görülür. Anlatıda her şeyi bilen, otorite sahibi tanrısal bir anlatıcı yoktur; anlatıcının bilgisi sınırlıdır. Örneğin, anlatıcı Fahim Bey ve Saffet Hanım'la karşılaştığı bir gün onların ilişkisinin nasıl olabileceği konusunda tahminlerde bulunur. Ancak bu tahminlerin hemen sonrasında "Fakat bu, şüphesiz çocukça bir düşünceydi ve pek muhtemeldir ki aldanıyordum. Zira bir karı-koca arasındaki sırlar nasıl tahmin edilebilir ve bu kadar karışık ve karanlık mevzuda neye istinaden hangi isabet ümidiyle bir teşhis konulabilir? Karı-koca değil, herhangi insanlar arasında muhabbet veya nefretin sebeplerini tahmine, tahlile sanki imkan var mıdır?" (s.94) diyerek bir anlatıcının görebildiğinin dışında olanı anlatmasının mümkün olmayacağını söyler.

Anlatıcı "Ey kendisini herkesin türlü türlü bulduğu, başka başka bildiği Fahim Bey!" (s.264) diyerek Fahim Bey'in ölümünden sonra ona hitaben onun hakkında merak ettiği bir dizi soru sorar. Bunlar, anlatılan Fahim Bey'lerden hangisi doğrudur diye merak ettiği, cevaplarını ancak Fahim Bey'in verebileceği sorulardır. Burada anlatıcının konumu tarafsızdır (objective/behaviorist). Anlatıcı Fahim Bey'le bir görüşmesi esnasında yine sadece dinleyebildikleriyle yetinmiştir: "Ben onda hala bir optimizm mi yoksa artık bir pesimizm felsefesi mi hakimdir anlamıyordum." (s. 187). Anlatıcı "ihtimal ki", "kim bilir", "belki de", "bilmek isterdim ki", "yoksa", "acaba", "sanki" gibi sözcükleri bol bol kullanarak "görülenin arkasındaki" ile ilgili yorumlarla yetinir.

Anlatıcı, bir karakteri anlatmak için yola çıkmış ama kendini sadece dinleyebildikleriyle sınırlamıştır. Anlatıcının "Bunları kim bilebilir? Kim söyleyebilir?" (s. 265), "Bizim yabancı bir hayattan sanki bildiğimiz nedir ve başkalarının bizden bilecekleri sanki ne olabilir? ... Kimse kimseyi tekmil yüzleriyle ve bütün insanlığıyla bilemez. ... Sanki ne biliyoruz? Ne kadar az biliyoruz! Bunları kim bilebilir? Bilse bilse bir Allah bilecek

değil midir?” (s. 265-272) tarzındaki ifadeleri gösteriyor ki *Fahim Bey ve Biz* pek çok açıdan geleneksel anlatı özellikleri göstermesine rağmen anlatıcı açısından bakıldığında her şeyi bilen tanrı-yazar anlayışına sahip olmamasıyla geleneksel anlatılardan ayrılmaktadır. Her şeyi bilmemesi, karakteri hakkında sınırlı bilgi vermesi anlatıcının bilinçli bir tercihidir; çünkü o, Fahim Bey’i değil, kendi bakış açısını anlatmayı hedeflemiştir. Fahim Bey’den daha çok olayları ve durumları kendi algılayışı açısından vermeyi, kendini anlatmayı seçmiştir.

Genette, bir anlatıda anlatılanların kimin gözüyle anlatıldığını (focalization) çeşitli sınıflara ayırır: Bir anlatıcı, olayları belirli bir noktadan değil, tanrısal bir gözle her yerden bakarak (nonfocalization); belirli bir karaktere yakın durarak (internal focalization) ya da sadece dışarıdan bakarak (external focalization) anlatabilir. *Fahim Bey ve Biz*’de olayları okura aktaran ses (voice) birinci tekil şahıs anlatıcıdır; onu dinleriz ama anlatıcının olayları kimin gözünden anlattığı (focalizer) sürekli değişir. Odaklanılan nesne (focalized object) Fahim Bey’dir. Anlatıcının babasının gözünde Fahim Bey, dünyada eşi bulunmaz, çok iyi bir adamdır ve onu insanlar ya hiç anlamaz ya da yanlış anlarlar. Musikişinaslar, lisancılar, tarihçiler, edebiyatçılar gibi kültürlü sınıfın gözünde Fahim Bey bilgisine hayran bırakan, sözü keyifle dinlenen saygıdeğer bir kimsedir. Anlatıcının eniştesinin gözünde züppe bir alafranga, dinsiz, tehlikeli ve işe yaramaz bir heriftir. Kendisine bahşış vermediği han kapıcısının gözünde “naletin biri”, gazete koleksiyonunu karıştırdığı için kızdığı hizmetçisinin gözünde deli, çeşitli konularda yardım edeceğini söz verdiği reji hademesi için “evliya”, iş adamlarına göre “hayalperestin biri”, kadınların gözünde “tembel, işsiz, hovarda, karısı Saffet Hanım’ı hak etmeyen biri”dir. Son yıllarında tuttuğu hayalî defterler yüzünden de hemen tüm yakın çevresinin gözünde “delirmiş” bir adamdır. Yani *Fahim Bey ve Biz*’de odaklanılan nesne Fahim Bey’i pek çok farklı kişinin görüş açısından görürüz, anlatı değişken odaklanmalar (variable focalization) için de güzel bir örnek sunar. Ayrıca anlatı, yine Genette’nin bahsettiği çoklu odaklanmaları (multiple focalization) da örnekler; aynı olayları Fahim Bey’i tanıyan farklı kişilerin farklı bakış açılarıyla görürüz. Anlatıda, anlatıcının Fahim Bey’le tanıştıkları ilk akşam “orta yapılı, orta yaşlı, teni kehrüba gibi sarımtırak, dudaklarının üstünü kaplayan muntazam kesilmiş sert ve koyu siyah bıyıkları, başı kuş kafasını andıran ...” (s. 63) şeklinde tanımlaması

gibi, sadece dışarıdan görülebilen bilgileri verdiği dışsal odaklanmalar (external focalization) da vardır.

Hikâye içinde bir karakter olan anlatıcı gençlik yıllarında Fahim Bey'i yazıhanesine ziyarete gittiği gün yazıhanesinde çok sayıda dosya ve işle ilgili belgeler, evraklar gördüğünü anlatır, Fahim Bey'i gayet meşgul bir kişiymiş gibi çizer. Halbuki okur, ilerleyen bölümlerde bütün o dosyaların, işle ilgili evrakların hayalî olduğunu öğrenir. Bunu, Fahim Bey'in tüm hayatını bilen anlatıcı daha en baştan bilmesine rağmen okura, bu meşgul görüntünün bir hayalden ibaret olduğunu o sırada söylemez. Bir bilgiyi gizleyerek Genette'nin karışık odaklanmalarda sözünü ettiği atlamalardan (paralipsis) birini yapmıştır.

Fahim Bey ve Biz karışık odaklanmalar (polymodality) açısından son derece ilginç bir anlatıdır; çünkü anlatı otobiyografiktir; kahramanı ve anlatıcısı aynı olan bir anlatıdır. Fahim Bey'i tanıyan, duyduklarından ve kendi gözlemlerinden yola çıkarak onu anlatan anlatıcı, anlatının yarısından sonra neredeyse bir baş karaktere dönüşür. Anlatıda Mieke Bal'ın işaret ettiği şey gerçekleşmiştir: Bazen bir anlatı, üzerine odaklanılandan daha çok odaklayanı, odaklanana anlatanı anlatır.⁴ Fahim Bey'in anlatıdan silindiği bu bölümlerde okur odaklanan nesne olan Fahim Bey üzerinden artık anlatıcının kişiliğini öğrenmeye başlar. Okur, hep dışarıdan bakılarak anlatılan, bir türlü iç dünyasına girilemeyen Fahim Bey'in aksine anlatıcının iç dünyasını gayet iyi kavrar. Gözlemci anlatıcı artık olayları yorumlayan hale gelmiştir. Anlatıcı, anlatının ilk yarısında, Fahim Bey'i tanıdığı ilk yıllarda da duyduklarını ve gördüklerini anlatmanın ve aktarmanın yanı sıra görüş bildirmiş ve nereden baktığını açık etmiştir. Fakat anlatının ikinci kısmında durum öncekinden farklıdır; bu kısımlar adeta anlatıcının kişiliğindeki değişimi sergiler, onun değişen bakış açısını gösterir. O, artık Fahim Bey ve anlatılanlara ilk duyduğu gibi bakmamaktadır. Anlatıcı, okura odaklanan nesne Fahim Bey üzerinden kendi değişen dünya görüşünü iletir.

“Fahim Bey Hakkında İlk Hislerim” adını verdiği bölümde “Fahim Bey hakkında birtakım kanaatler edinmiştim. Ancak bu hislerim geçen günlerle değişmekten hali kalmadı. Onu evvel çocuk, sonra genç, sonra da

⁴ Mieke Bal, “Focaliziton”, *Narratology: An Introduction*, Susan Onega and, Jose Angel Garcia Landa.eds., New York 1999, s. 120.

orta yaşlı gözlerimle görmüştüm. ... Gördüğümüz insanların ruhları değişir, şekilleri değişir ve biz değişir, onları değişmiş görürüz.. ... Bu müddet zarfında ben başkalaştığım için, onu elbette başka görecektim.” (s.168) diyen anlatıcı bundan sonra Fahim Bey’i algılayışındaki değişimi üzerinden kendi değişimini anlatacaktır.

“İhtiyarlık Duyguları”, “Yaşlanan İhtiyarlayan Adam”, “Fahim Bey’in Son Zamanları ve Hakkında Son Hislerim”, “Bir Gün Olur” bölümlerinde Fahim Bey’i hemen hemen hiç görmeyiz. “Eyvah! Zamanlar ne kadar çok çabuk geçiyor!” (s. 217) diyen anlatıcının tüm derdi budur: Akan zamanın acımasızlığı. Fahim Bey anlatıcıya “Şimdiki zamanın her şeyi bozan zehirli nefesine güzelliğin bile mukavemet edemediğini, onun da her şey gibi geçici ve fani olduğunu” göstermiştir. Artık anlatıcı gençliğinde romantik bulduğu, Fahim Bey’in tüm geçmişinin onu maziye geri çağıracağı rüyayı çok anlamlı bulmaktadır. Hakikatlerle çevrili bu dünyada yaşamaktansa Fahim Bey gibi hayal dünyasında yaşamak insanı çok daha mutlu eder, diye düşünür. “Sonunda madem ki tamamen mahvolacağımız bellidir, esasta mevcut olan ancak ölümdür.” (s.274) diyen anlatıcı bu geçici dünyadaki en büyük saadetin hayallerin gölgesinde yaşamak olduğunu keşfetmiştir. Gençliğinde geleceğe umutlu bakan ama geçen her anın bir önceki anın güzelliklerini silip süpürdüğünü gören anlatıcı, okura gittikçe karamsar bir bakış açısıyla kendi bireysel dünyasını anlatmıştır. Fahim Bey onun bu düşüncelerini açık etmesi için kullandığı sadece bir araçtır. Eserin adından da anlaşıldığı gibi bu hikâye, Fahim Bey’in yanı sıra “biz”in de hikâyesidir ve anlatıcı Fahim Bey’i nasıl yorumlamamız gerektiğini, onun aslında bizi bize anlattığını kendisi üzerinden anlatmıştır.

Anlatıcı ile Okur/Dinleyici Arasındaki İlişki

Genette’nin çok az değindiği metnin içindeki okur (narratee) meselesine Peter Rabinowitz yeni açılımlar getirir. Rabinowitz, okuru dörde ayırır: Eseri okuyan, gerçek okur (actual audience), yazarın kafasında tahayyül ettiği okur (authorial/hypothetical audience), gerçek okurun metni daha iyi kavrayabilmek için büründüğü rol sonucu oluşan okur (narrative audience), yazarın her dediğine inanan, rastlanılması pek de mümkün olmayan yazarın hayalindeki okur (ideal narrative audience).⁵

⁵ Peter Rabinowitz, “Truth In Fiction: A Reexamination of Audiences”, *Critical Inquiry*, Vol. 4, No.1, Autumn 1997, s. 121-141.

Okur/dinleyici açısından *Fahim Bey ve Biz* zengin bir metindir. Adından da anlaşıldığı gibi bu hikâyenin sadece Fahim Bey'in hikâyesi olmadığı çok açıktır. "Biz" diyerek anlatıcı anlatıya daha en baştan birilerini, kafasında tahayyül ettiği dinleyici kitlesini de dahil etmiştir. "Biz", Fahim Bey'i tanıyan herkes –anlatıcının kendisi, babası, eniştesi, halası, Saffet Hanım, komşu kadınlar, iş dünyasından kişiler, ilim ve kültür dünyasından insanlar, Fahim Bey'in akrabaları- olduğu kadar hikâyeyi dinleyen okurdur da.

Gerald Prince, anlatıcının da metnin içindeki dinleyicilerden biri olabileceğini, kurgunun bunu gerektirebileceğini söyler.⁶ *Fahim Bey ve Biz*'de de Fahim Bey'i farklı farklı kişilerden dinlerken anlatıcı dinleyici olur. Görülenlerden daha çok duyulanların anlatıldığı bu anlatıda anlatıcının önce dinleyici sonra anlatıcı olması olay örgüsü açısından kaçınılmazdır. Ayrıca anlatıcının aynı zamanda dinleyici rolüne bürünmesi yazarın kafasında nasıl bir okur kitlesi tahayyül ettiğini göstermesi açısından son derece önemlidir. Dinlediği hikâyeleri okura aktarırken anlatıcı, kendi yorum ve bakış açısını da vererek okurun da onun gibi düşünmesini ister. *Fahim Bey ve Biz*'in anlatıcısı "Ben her şeyi bilen, gören, yönlendiren Tanrısal bir anlatıcı değilim, size sadece Fahim Bey'e dair farklı bir dizi görüş sundum. Bir kimseyi dışarıdan bakarak değerlendirmek mümkün değildir. Sen tüm bunlardan kendi yorumunu çıkar, yani özgürsün okur" dermiş gibi bir tavır sergilese de durum hiç de böyle değildir. Anlatıcı yola en baştan kafasında onun gibi düşünmesini istediği bir dinleyici figürüyle çıkar. Nasıl bir dinleyici kitlesi kurguladığı açıktır ve hikâyeyi okuyan gerçek okur, eğer anlatıcının ulaştığı sonuca varmak istiyorsa, ona inanmalı, anlatıcının kendisine biçtiği role sonuna kadar sadık kalmalıdır.

Daha en başta Fahim Bey'in ölüm haberini okura ileten anlatıcı, okurdan ölümün hissettirdiği duygulara yaklaşmasını bekler. Okurdan, ölene karşı duyduğu hüzne ortak olmasını ister. Fahim Bey'in "maslahatgüzarlık" yapıp yapmama meselesiyle ilgili yapılan düzeltmenin haksız olduğunu düşünür. Fahim Bey'i sevenlerin verdiği ilan için "hor görülmemelidir" diyerek okura ilk yönlendirmede bulunur. Okur, Fahim Bey'i gerçekten seven, ölümünden sonra bile onu savunma ihtiyacı duyan anla-

⁶ Gerald Prince, "Introduction to the Study of Narratee" Susan Onega and Jose Angel Garcia Landa, eds., *Narratology: An Introduction*, New York 1999, s. 200.

tıcının sesine kulak vermeli, Fahim Bey'e haksızlık yapıldığını düşünmelidir.

Babasından dinlediği Fahim Bey hikâyelerini babasının nasıl anlattığına dikkat çeker; babası ondan hikâyeleri dikkatli dinlemesini ve onların delalet ettiği manaları iyi anlamasını bekler. Babasının bu tutumunu iki kez vurgulamak ihtiyacı hisseder anlatıcı. Bunu okuruna “Ben nasıl babamı öylesine dinlemiyorsam, sen de beni öylesine dinleme” mesajını vermek için yapar. Fahim Bey'in yanlışlıkla edindiği ve bir türlü eskitemediği elbiseleri herkesi güldürürken, anlatıcı bu meseleye farklı bir yorum getirir. Gerçek okur aslında esvap hikâyesini, eğer anlatıcının tahayyül ettiği okur rolüne bürünmezse, çoğunluk gibi komik bulacaktır. Ama eğer anlatıcının kafasındaki okur olmak istiyorsa, hikâyedeki hüznü sezer ve bunu gerçekmiş gibi kabul eder.

Anlatıcı, Fahim Bey'in gazetelere olan aşırı itimadını yanlış değerlendirmemesi için okuru ikna etmeye çalışır. Okurdan, o dönemin (o dönemle kastedilen her ne kadar açık olmasa da II. Meşrutiyet'ten önceki yıllar olduğu düşünülebilir) gazetelerinin verdiği doğru bilgilerle çok önemli kaynaklar olduğunu kabul etmesini bekler. Okur bu açıklamayı doğru kabul ederse Fahim Bey'i anlayacaktır. Ama anlatıcı babası gibi düşünmediği, felaket haberleri okumanın “hale şükretmekten” ziyade “bencillik” olduğunu söyler. Gazete haberleriyle oluşturulan hayal dünyasını hakikate tercih etmenin yanlış olduğunu anlatır. Anlatıcının her duyduğuna katılmamasını okur anlamalıdır, çünkü anlatıcın kafasında hayal ettiği okur Fahim Bey kadar onun da değerlendirilmesi gerektiğini düşünmeli, hikâyenin sonunda anlatıcının bir baş karaktere dönüşmesine şaşırmmalıdır.

Anlatıcının kafasındaki okur eniştenin değerlendirmelerini dikkate almamalıdır. Zaten o, eniştesini “deli” diye nitelendirerek okuru baştan etkilemeye çalışmıştır. Eniştesinin ahlaksız, kindar, kıskanç, kendi kusurlarını görmeyip başkalarına karalayan biri olduğunu söylemesi hep kafasındaki okurun yanlış düşüncelere inanıp Fahim Bey'i yanlış anlamasını engelleme çabasından kaynaklanır. Okur kendine biçilen rolü kabul etmeli, eniştenin dürüstlüğünden şüphe duymalıdır. Devrin aydın çevresi tarafından Fahim Bey'in çok bilgili anlatıldığına da inanmalıdır; ne der anlatıcı “Bunları sadece duymakla kalmadım, kendim de şahit oldum, inan bana.”

Anlatıcı, okurdan II. Meşrutiyet'ten sonra “teşebbüs-i şahsî” modasının ne kadar yaygın olduğunu bilmesini bekler. Okurun, Fahim Bey'in böyle bir moda uyup memuriyeti bırakarak yatırım yapabileceği işleri hayal etmesinin o kadar da abes olmadığını düşünmesini ister. Onun hem iş dünyasından bihaber hem de iş konusunda ne kadar sorumluluk sahibi olduğunu gösteren örnekler sunarak okura “Dur bakalım Fahim Bey'in nasıl bir insan olduğu konusunda hemen karar verme, zira onu anlamak o kadar da kolay değil” demek ister. Kendi de henüz Fahim Bey hakkında tam bir değerlendirme yapamamaktadır.

Anlatıcı, Fahim Bey hakkında bir sürü olumsuz düşünce aktaran Huriye Hanım'ı bir dinleyici olarak kendisi nasıl değerlendirmişse tahayyül ettiği okurun da öyle değerlendirmesini ister. Eğer okuru yönlendirmek gibi bir amacı olmasaydı Huriye Hanım'ın dedikoducu, sözüne güvenilmez, herkesi çekiştiren bir kadın olduğunu anlatıya eklemeydi. “Karıkoca arasında olanları kimse bilemez okur, bilinseydi ben sana söyledim zaten” diyerek okuru hep kontrol etmek ister.

Fahim Bey'in geçmiş zamanlara özlemini dile getiren rüyasını romantik, boş bir rüya olarak değerlendiren anlatıcı “Ama sonra ben bu konudaki fikrimi değiştirdim, yani sana aktardığım rüyayı sen benim gibi dinleme, önemse bu rüyayı” mesajını verir. Sonra rüya yorumlarına ne kadar önem verdiğini anlatarak “Fahim Bey'i anla, rüyayı abarttığını düşünme” demek ister. Okuru, “Özellikle de fesat düşünceli eniştemin rüya yorumuna katılmayı aklından bile geçirme” diye uyarır.

Anlatıcı, buraya kadar olan kısımlarda okuru kimi zaman örtük kimi zaman da açık bir şekilde yönlendirmiştir. Sonra okura asıl iletmek istediği meseleye gelir. Okura, ilk başta merak ve sevgi duyduğu Fahim Bey'i, gençlik yıllarında pek de dikkate almadığını, yaşadığı zamanla örtüşmeyen bu adamı biraz küçümsediğini ama yaşı ilerledikçe onu bambaşka bir gözle görmeye başladığını söyler. Fahim Bey dürüstlüğü, saflığının ve kibarlığının en yüksek değerler olarak kabul edildiği bir dönemin insanıdır. Hiç değiştirmedikleri elbiseleri eskidikçe anlatıcı ilerleyen zamanın farkına varır, Fahim Bey'i akan zamanın somutlaşan imgesi olarak görür. Zaman, güzel olan her şeyi tahrip ediyordur, insan bunu yaşı ilerledikçe daha iyi anlar. Yaşlanan Fahim Bey okura her şeyin fani olduğunu göstermelidir. Fahim Bey'in bürosunda tuttuğu dosyalardan dolayı herkes ona delirmiş gözüyle bakarken, anlatıcı okuru var gücüyle ikna etmeye çalışır: Bu,

Fahim Bey'in hayatın katı gerçekleriyle, akıp giden zamanın acımazlığıyla baş etme yoludur. Bunda yanlış bir şey yoktur, asıl yanlış bu olayı yanlış değerlendirmektir.

“Yaşlanan, ihtiyarlayan adam” diye başladığı sayfalar dolusu anlatısında her paragrafta bu hitabı tekrarlayarak okurun iyice kavramasını ister: Zaman her güzel şeyi çirkinleştirir, bugünün güzelini, yarın çirkin yapar.. Fahim Bey'in rüyası şimdi anlamlıdır. Geçmişte, hayal dünyasında yaşamak, tek gerçeğin ölüm olduğu bu dünyada belki de tek çözüm yoludur. Anlatıcı, kafasındaki okura “Ben değiştim, olgunlaştım, Fahim Bey'in neyi temsil ettiğinin farkına vardım, sen de var” der.

Anlatıcı, herkesin Fahim Bey'i başka açılardan gördüğünü ama hangi Fahim Bey'in doğru olduğunu ancak Fahim Bey'in kendisinin bilebileceğini anlatır ve okura bu hikâyenin amacının Fahim Bey'i anlatmaktan ziyade onun neyi ifade ettiğini anlamak olduğunu söyler. “Tüm duyduklarını bir kenara bırak ve tecrübemle, yaşım ilerledikçe ben nasıl gördüysem sen de onu öyle gör: Geçmiş güzel zamanların bir sembolü ve şimdiki yıkıcı zamanların etkisinden hayallerle örülü bireysel dünyasına sığınan bir insan.”

Eğer okur anlatıcının istediği role bürünmeseydi yarı deli, hayalci, kendi dünyasında yaşayan bir adamın komik hikâyesini dinlemiş olacak, yazarın kurguladığı okurdan uzak düşecekti. Ama ‘tahayyül edilen okur’ olmayı kabul eden okur, hikâyeyi anlatıcının yönlendirmelerine uyarak okumuş ve onun vermek istediği tadı almıştır. Anlatıcının okurundan beklentisi çok açıktır. Ondan donanımlı olmasını, birtakım tarihsel olayları bilmesini istemez. Sadece Osmanlının bozulmamış, ihtişamlı dönemlerinden kalma bir adamın köşeyi dönme dönemleriyle (açık göndermeler olmasa da bu dönemin geçmişi reddetme anlayışıyla yola çıkan Cumhuriyetin ilk yılları olduğu bellidir) uyuşmadığını anlamasını ister. Bu adam üzerinden kendi bireysel zaman anlayışını kurgularken okurdan, zamana onun gibi bakmasını bekler. Yaşı ilerledikçe geçirdiği deneyimin anlaşılmasını ister. “Eğer gençsen okur, bak ben de gençken senin gibi gelecekten umutlu, geçmişe önem vermeyen, hakikati yüceltip hayali dışlayan biriydim, sen de gençliğine aldanma, sen istesen de istemesen de zaman seni değiştirecek, yok eğer yaşlıysan kulaklarını kapa dış dünyaya ve kendi ruhun ne emrediyorsa onu yap, geçmiş güzel günleri yad ederek mutlu ol.” *Fahim Bey ve Biz* okurundan işte bunları bekler. Beklentilere uymazsak, onun ne denli çarpıcı ve etkili olma iddiası güttüğüne kulak asmazsak,

yazarın tahayyül ettiği okur olmayı reddedersek *Fahim Bey ve Biz* belleklerimizde trajik komik bir öykünün dağınık bir anlatısı olarak yer eder.

Ancak Abdülhak Şinasi Hisar'ın farz ettiği okur olmak dönemin gerçek okuru için oldukça zordur. *Fahim Bey ve Biz* 1941'de basılmıştır ve o dönemin okur kitlesi böyle bir hikâyeye hiç de alışık değildir. Okur, Cumhuriyet ideolojisini anlatan, onun eskiyi yıkıp yeniye inşa etme çabasını öven metinler okumaya alışıktır. O güne kadarki eserlerde Osmanlı yüceltilmez; Osmanlı bozulan kurumları ve olumsuz tipleriyle ele alınır. Bu nedenle okurun Osmanlı'nın saf, bozulmamış dönemine ait Fahim Bey'in hikâyesi üzerinden Cumhuriyet'in geçmişi yıkmaya politikasına yönelik eleştiriyi kavraması güç olabilir. Hep toplumsal mesajlı, bireysel eserleri okumaya alışık olan okur, Fahim Bey'in anlatıcısının Fahim Bey üzerinden kendine kurduğu bireysel dünyayla empati kurmakta zorlanabilir. Ayrıca Hisar, bir yazar olarak da çağdaşlarından farklı bir tablo çizer. *Fahim Bey ve Biz*'in anlatıcısı her ne kadar kendi düşüncesini adım adım okura empoze etmeye çalışsa da o dönemin diğer eserlerinde görülen, anlatısında her şeyi bilen, karakterlerini hep kendi istediği davranışlara yönlendiren tanrısal anlatıcıdan çok farklıdır. Hiç iddialı değildir, kimsenin kimseyi dışarıdan tanıyabileceğine inanmaz, onun tek yaptığı bireysel dünyasını okurla paylaşmak, sızısına okuru da ortak edebilmektir. Hisar, geçmişi reddetme anlayışı güden, Osmanlı'yı hep karanlık yönleriyle gören pek çok Cumhuriyet yazarından farklı olarak geçmişi yüceltir, onun altın zamanlarını mutlaklaştırmak ister. Hisar'ı anlamak isteyen gerçek okurun, yazarın kafasındaki okura yakın olması, olaylara daha muhafazakâr bir açıdan bakabilmesi zordur. Yazarın biçtiği role bürünmek bugünün okuru için daha kolay olmakla beraber, dönemin okuru için oldukça zor ve farklı bir deneyim olarak görünmektedir. Ayrıca Hisar'ın sürekli okura duyduklarını aktaran, onunla diyalogu elden bırakmayan anlatıcısı "meddahı" andırır. Bu meddahın, her bölümü kendi içinde bir bütünlük teşkil ettiği zamansız anlatısını yadırgamamak için gerçek okurun Osmanlı hikâyeye etme geleneğini de biliyor olması gerekir.⁷

S o n u ç

Sonuç olarak bu inceleme gösteriyor ki *Fahim Bey ve Biz* anlatısında bol özetleme tekniği ve zaman atlamaları kullanılmıştır. Az sayıda sahne-

⁷ Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bakınız: Alena Ramiç, *Abdülhak Şinasi Hisar'ın Söyleminde Gelenek*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi, 2002.

nin yer aldığı anlatı, bu açılardan geleneksel bir anlatı olarak değerlendirilebilir. Anlatı nakiller silsilesi şeklinde ilerler; herkesin Fahim Bey hakkında söylediklerini anlatıcı kendi süzgecinden geçirerek okura aktarır. Bu açıdan anlatıda anlatanın sesi değişmez; ama olayları gören kişiler sürekli değişir. Okura farklı bakış açılarıyla şekillenen bir anlatı sunulur. Anlatının başından sonuna kadar, okuruyla diyalogu elinden hiç bırakmayan, genelde sadece gözlemleyebildiği ve dinleyebildiği kadarını anlatan anlatıcının, hikâye ilerledikçe sadece aktaran ve gözleyen olmadığını, aynı zamanda anlatılan da olduğunu görürüz. Anlatılan sadece Fahim Bey değil; belki de daha ağırlıklı olarak anlatıcının kendisidir. Yazarın kullandığı anlatım tekniği ve stratejisi anlatılanın Fahim Bey üzerinden anlatıcı olduğunu gösterir. Zaten hikâyesine *Fahim Bey ve Biz* adını veren yazarın bu amacı daha eserin isimlendirilmesinden kendisini belli eder. Bu hikaye sadece Fahim Bey'in değil, "biz"im de hikâyemizdir. Yazarın metin içinde konumlandığı anlatıcı, bütün meta anlatılar, kullanılan anlatım yöntemleri ve okura yapılan müdahaleler Fahim Bey'in sadece bir araç olduğunu gösterir. Fahim Bey anlatıda yazarı temsil eden anlatıcının dünya görüşünü vurgulamak için yer alır. Anlatıcı kullandığı teknik sayesinde Fahim Bey üzerinden kendi iç dünyasını ve bu dünyaya ortak etmek istediği "bizi" anlatmıştır.

"NARRATIVE STYLE IN ABDÜLHAK ŞINASI HISAR'S NOVEL *FAHİM BEY VE BİZ*
AND ITS FUNCTION"

Abstract

The purpose of this study is to show narratological examination of the novel of Abdülhak Şinasi Hisar, Fahim Bey ve Biz. It will be based mainly on the book Narrative Discourse of Gerard Genette and some current articles about narratology.

In this traditional narrative, summary and ellipsis consist of the major part of narrating while the scenes are relatively less. Fahim Bey ve Biz is a diegetic narrative which means the narrator narrates what the others tell about Fahim Bey. The narrative has one narrator but the focalizers change in the course of events. That is to say, the events are narrated by one narrator but they are seen by different characters. As the story proceeds, the reader recognizes that the narrator is not only observer and reporter along the narrative but also he is the one who is narrated by himself. Thanks to narrative techniques and strategies in the novel, it will be consequently seen that the narrated object is not only Fahim Bey but mostly the narrator by himself.

Keywords

Narrator, voice, focalization, metadiegetic narrative, scene, iterative, pause, narratee.